

האזינו – יום כיפור - עיצומו של יום הכיפורים מכפר

8. לנתיבות ישראל חלק א עמור רסה
אמנם כן היא מסקנת דבריו האחרונים של רבי יהושע, שהלכה כמותו
לגבי רבי אליעזר, בהחלט שישראל נגאלים בקץ הגאולה לא בתשובה
ומעשים טובים, ועל זה הוא גם ששק רבי אליעזר באחרית ויכוחם
והודה לו....

9. מעט מן האור עמוד 304
מו"ד הרצי"ה, חזר ושינן באוזנינו כי הלכה כרבי יהושע,
ומהלך הגאולה - שאחד מביטוייו הבולטים הינו תקומת
מדינת ישראל - תקף ועומד גם ללא תשובתם של ישראל.
דברים נחרצים בנדון אמר הרצי"ה ליל יום העצמאות ה"י
לפני מלחמת ששת הימים, וכה היו דבריו: במסכת סנהדרין
הסיק רבי יהושע כי תשובה שלמה איהנ מעכבת את הגאולה,
ורבי אליעזר החולק עליו - שתק. ובריושלמי מבואר יותר:
"איסתלק רבי אליעזר". ההסבר הפשוט: שתיקה - כהודאה.
ואכן זהו פסוק מפורש: "שובה אלי כי גאלתיך", התשובה
תהיה אחרי הגאולה.

ברור הדבר, כי מו"ד הרצי"ה ביקש למנוע מעמנו ספקות
והיסוסים ביחס למהלך הגאולה שבעיצומו אנו עומדים, כנגד
המפקפקים וטוענים: איזה מן גאולה היא זו, שנושאיה הם
אנשים חילוניים הרחוקים מתשובה ואמונה? העלה הרצי"ה
על נס את שיטת רבי יהושע הקובע כי קיימת מציאות של
גאולה ללא תשובה

עיצומו של יום הכיפורים מכפר

10. תלמוד בבלי מסכת יומא דף פה עמוד ב
מיתה ויום הכפורים מכפרין עם התשובה. עם התשובה - אין, בפני עצמן
- לא, נימא דלא כרבי. דתניא, רבי אומר: על כל עבירות שבתורה, בין
עשה תשובה בין לא עשה תשובה, יום הכפורים מכפר, חוץ מפורק עול
(כופר צהקוק כרוך הוא). מהלועג על חבריו ומגלה פנים בתורה (מוקש את
התורה לגנאי, כגון מנקה שהיה דורש צלגות של דופי, לא היה לו למשה לכתוב
אלא ותמנע היתה פלגש וגו'). ומיפר ברית בשר (מילה), שאם עשה תשובה
- יום הכפורים מכפר, ואם לא עשה תשובה אין יום הכפורים מכפר!

11. תלמוד בבלי מסכת יומא דף פה עמוד ב
אמר רבי עקיבא: אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין, מי מטהר אתכם
- אביכם שבשמים, שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר
מקוה ישראל (דף) מה מקוה מטהר את הטמאים - אף הקדוש ברוך הוא
מטהר את ישראל.

12. תוספות יום טוב מסכת יומא פרק ח
לפני מי אתם מיטהרין מי מטהר אתכם כו' שנאמר וזרקתי כו' ואומר
מקוה כו' - לפי שהדרך הישרה הוא שיצור לו האדם צעמנו להתקדש
ולהטהר. ואז כשצד לטהר מסייעין לו וע"ז אמר לפני מי אתם מיטהרין.
ומפני שלפעמים לפי שיצר לז האדם רע עליו לא יוכל להתגבר עליו
לכופו ליטהר בתשובה. והוא רחוס יכפר עון יעוררהו וזימין לקדו יתמכהו
לצלתי ידח ממנו נדח. וז"ש מי מטהר אתכם וזמאי דסייס פתח שנאמר
וזרקתי עליכם וזהו צלי התעוררות האדם. אללא הוא נחמיו מטהרם.

החטא חיצוני לישראל

13. תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף י עמוד ב
אמר להן רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו: בני, מהו שאמר הכתוב צדקה
תרומם גוי וחסד לאומים חטאת? נענה רבי אליעזר ואמר: צדקה תרומם
גוי - אלו ישראל, דכתיב: ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, וחסד לאומים
חטאת - כל צדקה וחסד שאומות עובדי כוכבים עושין חטא הוא להן,
שאינם עושין אלא להתגדל בו

1. דברים פרשת האזינו פרק לב פסוק מג, מג
(כ) ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אזוריתם כי דור תהפכת המה בני
לא אמן בם: ... (מג) הרנינו גוים עמו כי דם עקרו יקום ונקם ישיב לקרוי
יכפר אדמתו עמו: פ

2. רמב"ן דברים פרשת האזינו פרק לב פסוק מ
והנה אין בשירה הזאת תנאי בתשובה ועבודה, רק היא שטר
עדות שנעשה הרעות ונוכל, ושהוא יתברך יעשה בנו בתוכחות
חימה, אבל לא ישבית זכרנו, וישבו ויתנחם ויפרע מן האויבים
בחרבו הקשה והגדולה והחזקה, ויכפר על חטאתינו למען
שמו. אם כן, השירה הזאת הבטחה מבוארת בגאולה העתידה
על כרחן של מינין.

3. יחזקאל פרק לו פסוק כד - כו, כד-כו
(כד) ולקחתי אתכם מן הגוים וקבצתי אתכם מכל הארצות והבאתי
אתכם אל אדמתכם: (כד) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם
מכל טמאותיכם ומכל גלוקיכם אטהר אתכם: (כו) ונתתי לכם לב
וזדש וריוז וזדשה אתן בקרבכם והסרתני את לב האבן מבשרכם
ונתתי לכם לב בשר:
רש"י

(כה) מים טהורים - אכפר עליכם ואלעזר טומאותיכם כהזית מי חטאת
המעזיכין טומאת המת:

4. דברים פרשת נציבים פרק ל פסוק א - ב, א-ב
(א) והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר
נתתי לפניך והשבתי אל לבך בכל הגוים אשר הדינוך ה' אלקיך
שמה: (ב) ושבת עד ה' אלקיך ושמעתי בקלו ככל אשר אנכי מצוך
היום וקניף בקל לבך והכל נפשך:

5. רמב"ם הלכות תשובה פרק ז הלכה ה
כל הנביאים כולן צוו על התשובה ואין ישראל נגאלין אלא
בתשובה, וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף
גלותן ומיד הן נגאלין שנאמר והיה כי יבאו עליך כל הדברים וגו'
ושבת עד ה' אלקיך ושב ה' אלקיך וגו'.

6. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צז עמוד ב
רבי אליעזר אומר: אם ישראל עושין תשובה (ואם כל ישראל חוזרין בתשובה
יבא, ואם לאו לא יבא). - נגאלין, ואם לאו - אין נגאלין. אמר ליה רבי יהושע:
אם אין עושין תשובה - אין נגאלין? אלא, הקדוש ברוך הוא מעמיד להן
מלך שגזרותיו קשות בהמן, וישראל עושין תשובה ומהזירן למוטב. תניא
אידך: רבי אליעזר אומר: אם ישראל עושין תשובה - נגאלין, שנאמר שובו
בנים שובבים ארפא משובתיכם. אמר לו רבי יהושע: והלא כבר נאמר
הנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו, הנם נמכרתם - בעבודה זרה, ולא בכסף
תגאלו - לא בתשובה ומעשים טובים. (לא בתשובה ומעשים טובים, לאפילו
אין עושין תשובה - נגאלין, משום דאמר הנם נמכרתם קרי כסף בלשון תשובה).
אמר לו רבי אליעזר לרבי יהושע: והלא כבר נאמר שובו אלי ואשובה
אליכם. אמר ליה רבי יהושע: והלא כבר נאמר כי אנכי בעלתי בכם
ומשמע: צעל כחכס, צלא תשובה. לקחתי אתכם אחד מעיר ושנים
ממשפחה והבאתי אתכם ציון. .... ושקת רבי אליעזר.

7. תלמוד ירושלמי מסכת תענית פרק א הלכה א
רבי ליעזר אומר אם אין ישראל עושין תשובה אין נגאלין לעולם שנאמר
(ישע"ל טו) בשובה ונחת תושעון אמר לו רבי יהושע וכי אם יעמדו ישראל
ולא יעשו תשובה אינן נגאלין לעולם אמר לו ר"א הקדוש ברוך הוא מעמיד
עליהן מלך קשה בהמן ומיד הן עושין תשובה והן נגאלין מ"ט (ירמ"ל ז)
ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע אמר לו רבי יהושע והא כתיב (ישע"ל נב)
הנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו. ... איסתלק ר' ליעזר.

14. מכתב מאליהו חלק ב עמוד 100

כי בלב כל ישראל יש נקודת לשמה שאליה מתדבק מעשה המצווה, מה שאין כן בעכו"ם. ולפיכך כשהעכו"ם חוטא נכנס פגם החטא לפנים לבו לגמרי ונטמא כולו, אבל בישראל אינו כן. והענין הברית של "לא מאסתים ולא געלתים לכולתם", שאי אפשר שתכלה הנקודה הקדושה הפנימית מישראל לעולם. ... והנה ביום הכפורים מתגלה בנשמות ישראל אור עליון מבחינה זו, ועל ידו מתגלה דבקות כלל נשמות ישראל אלו באלו בבחינת נקודת הברית הנ"ל ... מצד זה יש לכל אחד ואחד, אף קודם תשובתו, דבקות לנקודת שארית ישראל שהיא אמת טהורה שלא שלט בה הס"א. ומתוך שדבוקים הם בשורשם הקדוש, דבוקים הם בהקב"ה בלי שום חציצה, ודבר זה הוא עצמו המוציא לאור צדקתם וטהרתם ... בבחינה זאת מתבאר כפרת עצם יום הכיפורים, שמתגלה ומתאמת שאין עצם החטא דבוק לישראל, ותוכם נשאר טהור, ואין כן מאין באו החטאים? - אין זה אלא שסיבות חיצוניות גרמו להם ... ומצד זה מסולקים מן החטא הזוכים להנצל מן העונש על פי המבט של מידת הרחמים העליונה.. זוהי בחינת כפרת "עיצומו של יום" לשיטת רבי. אך לשיטת חכמים לא יתכן שתצא בחינה זאת לפועל בלי אתערותא דלתתא מצד האדם בתשובה ... ולפי דברי מהר"ל שיום הכפורים וגאולה גדרם אחד, מסתבר שמחלוקת רבי וחכמים היא כעין מחלוקת ר' יהושע ור' אליעזר אם אין ישראל נגאלין אלא בתשובה ... אבל יש לומר שהחכמים המחמירים ביום הכיפורים, מודים לר' יהושע בענין קץ הגאולה, כי כשאין עוד תיקון החסד מתרבה.

15. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יז עמוד א

ורבי אלכסנדר בן תרדמנאי אמר הכי: רבון העולמים, גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב? שאור שבועים ושעבוד מלבויות; יהי רצון מלפניך שתצילנו מידם, ונשוב לעשות חוקי רצונך בלבב שלם.

16. משך חכמה במדבר פרשת חקת פרק יט פסוק יג

שבאמת נפשות בני ישראל עיקרן טוב, רק שסבות חיצוניות גרמו - "ששזפתני השמש" (שיר השירים א, ו) - והוי טומאת מגע והותרה בצבור [ולזה 'בתר דמצלי', דתפילה בצבור]. ולכן אמרו (תענית כ, א על הפסוק) "על כן לנדה היתה" (איכה א, ח)

17. רמב"ם הלכות תשובה פרק א הלכה ג

בזמן הזה שאין בית המקדש קיים ואין לנו מזבח כפרה אין שם אלא תשובה, התשובה מכפרת על כל העבירות, אפילו רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו שום דבר מרשעו שנאמר רשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו, ועצמו של יום הכפורים מכפר לשבים שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם.

18. רמב"ם הלכות תשובה פרק ג הלכה ג

בכל שנה ושנה שוקלין עונות כל אחד ואחד מבאי העולם עם זכותיו ביום טוב של ראש השנה, מי שנמצא צדיק נחתם לחיים, ומי שנמצא רשע נחתם למיתה והבינוני תולין אותו עד יום הכפורים אם עשה תשובה נחתם לחיים ואם לאו נחתם למיתה.

19. לחם משנה הלכות תשובה פרק ג הלכה ג

וא"ת כי לא עשה תשובה אמאי נחתם למיתה הא מחלה על מחלה ורכס חסד כלפי חסד כבר תולו זהו להיכלל ללא עשה תשובה הוי עון אחד נוסף על העונות משום דכאלו עשה ימים של תשובה הוא חייב לעשות תשובה ואם לא עשה הרי עון אחד נוסף על העונות:

20. שיחות מוסר מאמר קג

ודברי הלח"מ צ"ע, דאי נימא דנחתם למיתה משום דביטל מצוות עשה דתשובה, א"כ יעשה כנגד זה מצוה אחת, והרי הוא שוב בינוני ומחצה על מחצה, והדרא קושיא לדוכתא אמאי נחתם למיתה. ובאמת דברי הרמב"ם עצמם קשים, מדוע דוקא אם עשה תשובה הוא נחתם לחיים, הרי כל מצוה אחרת שיעשה יכולה להכריע את הכף לזכות ויהא נחתם לחיים?

ותירץ הגר' יצחק בלאזר על פי דברי חז"ל.... בימים הללו הקב"ה מתקרב וממציא עצמו אל האדם על מנת שישוב בתשובה, ואם אינו עושה תשובה בשעת התקרבות זו עווננו גדול מאד, ואפילו כמה מצוות אינם יכולים להיות שקולים כנגדו, ולכן עוון זה מכריעו לכף חובה, אלא א"כ עשה תשובה, ואז הכריע את עצמו לכף זכות ונחתם לחיים....

21. לב השמים עמוד 166

אתם יודעים שבשבת יש איסור לטלטל מרשות לרשות. אז יש תורה מהרבי מליובאוויטש הקודם. הוא אומר: בעצם, ביום כיפור אנחנו לא בעולם הזה. אנחנו צמים, אנחנו לבושים בגדי לבן ... אנחנו ברשות אחרת. ולכן, הוא אומר, אסור לנו לטלטל משהו מהעולם של "לא יום כיפור" לעולם של יום כיפור! אז אחרי ההכנה של עשרת ימי תשובה, כשאנחנו נכנסים ליום כיפור, זה כל כך קדוש ונשגב, שגם את החטאים שלי אסור לי להכניס לתוך יום הכיפורים! ... דעו לכם, זה היה ממש חילול ה', אם כל יום כיפור שלי היה רק שאני יושב שם וסופר את החטאים שלי. ובכל זאת, אנחנו מתוודים ביום כיפור על הטעויות שלנו. אלא שכנראה זה משהו אחר...

המעכב הראשי - עבירות שבין אדם לחברו

22. תלמוד בבלי מסכת יומא דף פה עמוד ב

עבירות שבין אדם למקום - יום הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו - אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חבירו. דרש רבי אלעזר בן עזריה: מכל הטאתיכם לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם למקום - יום הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו - אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חבירו.

23. שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום הכיפורים סימן תרו סעיף א

עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שייפייסו; אפילו לא הקניטו אלא בדברים, צריך לפייסו; ואם אינו מתפייס בראשונה, יחזור וילך פעם שנייה ושלישית, ובכל פעם יקח עמו שלשה אנשים, ואם אינו מתפייס בשלשה פעמים אינו זקוק לו.

24. פירוש העין יעקב על העין יעקב יומא פה עמוד ב ד"ה עבירות

והקניט לן מה הוסיף עוד ר"ל בן עזריה ללרוש יותר מהאמור קודם ואס בל להביא ראיה מהכתוב שאמר "לפני ה' תטהרו" א"כ לא היה לו לחזור ולומר עבירות שבין אדם למקום, ... ונראה לעניות דעתי שר"ל בן עזריה דרש המקרא וממנו שנה לומר שהעבירות שבין אדם למקום יו"כ מכפר וזמן קיש לו גם כן עבירות שבין אדם לחבירו תלויה כפרת עוונותיו שבין אדם למקום עד שירצה לחבירו על מה שחטא עם חבירו וכיון שהוא מלכה אותו ומפייסו אז הקב"ה מתלכא לו לכפר לו על עוונותיו שחטא בינו לבין המקום ב"ה

25. והגדת ויקרא עמוד 255

והדברים מרפסין איגרא, נוראים ואיומים: כל כפרת יום הכיפורים תלויה ברצוי הזולת. ואף אם חטאו לאדם אחד, פעם אחת, בפגיעה קלה, אם לא יבקשו סליחתו ושיגוה חוסם חטא קל זה את מחילת כל העוונות, ה' ירחם!!

26. רמ"א אורח חיים הלכות יום הכיפורים סימן תרו סעיף א

הגה: והמוחל לא יהיה אכזרי מלמחול (מהרי"ל)

27. משנה ברורה סימן תרו ס"ק ח

(ח) לא יהא אכזרי מלמחול - דכל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו ואם הוא לא ירצה למחול גם לא ימחלו לו:

28. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קמט עמוד ב
ואמר רבי יעקב בריה דרב יעקב: כל שחבירו נענש על ידו – אין מכניסין אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא. מנלן? אילימא משום דכתיב ויאמר ה' מי יפתה את אחאב ויעל ויפל ברמת גלעד ויאמר זה בכה וזה אמר בכה ויצא הרוח ויעמד לפני ה' ויאמר אני אפתנו ונ' ויאמר אצא והייתי רוח שקר בפי כל נביאיו ויאמר תפתה וגם תוכל צא ועשה כן. ואמרינן: מאי רוח? אמר רבי יוחנן: זה רוחו של נבות. ומאי צא? – אמר רב: צא ממחיצתו.

29. והגדת שם עמוד 257

גם אם החבר אשם... אם בגלל שאינך מוחל לא יעבור חברך את יום הכיפורים בשלום, ויארעו לו חלילה אסונות ופגעים, יהיה הקולר תלוי בצוארך! האם תסלח לעצמך?! הלא גם אם לא ביקש מחילה, גם אם עודנו ברשעותו, כדאי שתמחל למענך. וכל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו!!

30. שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום הכיפורים סימן תרו סעיף א
ואם הוציא עליו שם רע, אינו צריך למחול לו. (מרדכי וסמ"ג והגה"מ פ"ב מהלכות תשובה ומהרי"ו).

31. אורחותיך למדני עמוד כז

עובדא הוה באחד מבני ציון היקרים, שכמה אינשי דלא מעלי הוציאו עליו שם רע בארץ ובחו"ל, ושאל למרן הראי"ל שטיינמן זצ"ל שהיה מעורב בכל הפרשה הזו, האם יש עליו חיוב, או שעל כל פנים ראוי לו למחול לאותם אינשי דלא מעלי, שאף פעם לא ביקשו מחילה ממנו על עוונם, או שאינו צריך. וענה לו, מה יעזור לך אם לא תמחול, וענה האיש הרי אין עליו חובה למחול מכיון שהוציאו עליו שם רע, ולכן אני שואל האם למחול. ושוב ענה רבנן, "את הרמ"א הזה גם אני מכיר, אך שוב אני שואל אותך מה יעזור לך אם לא תמחול

סיכום קצר

ר' אליעזר ור' יהושע נחלקו האם גאולה תלויה בתשובה או אינה תלויה בתשובה, מתוך תגובתו של ר' אליעזר ניכר שהודה לר' יהושע וגאולה אינה תלויה בתשובה, אלא קודם נגאל ולאחר מכן יבוא תהליך של תשובה. רבנן ורבי נחלקו האם עיצומו של יום הכפורים מכפר דווקא עם תשובה או שמכפר גם ללא תשובה. מדברי ר"ע ניכר שהוא מודה לרבי שכפרה אינה תלויה בתשובה.

סברתו של רבי היא שהחטאים חיצוניים לישראל, גם כשישראל חוטא עדין ישראל הוא והנקודה הפנימית שבו אינה נפגעה, זו לכאורה גם בסרתו של ר' יהושע גבי הגאולה הכללית. יום כיפור פועל על הנקודה הפנימית. אולם כדי שעיצומו של יום הכיפורים יכפר חייב האדם לרצות לעשות שינוי. גם אם בסופו של דבר הוא יכשל, עצם הרצון מעורר את הנקודה הפנימית הטהורה שלא טעמה טעם חטא.

המעכב הראשי בכפרת יום כיפור הם עבירות שבין אדם לחברו, ללא תיקון חטאים אלו האדם כלל לא יכול להיכנס לתהליך של כפרה, תיקון עברות שבין אדם לחברו הם מעין כרטיס כניסה ליום הכיפורים.

שיהיה לכולנו גמר חתימה טובה!!!

